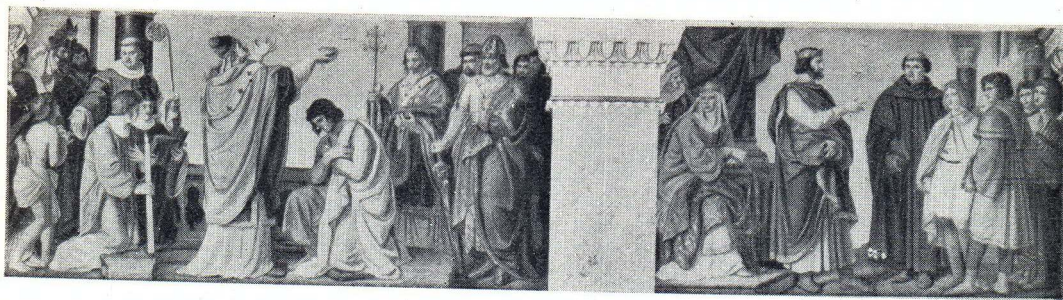

MAZÁNK első szent királya, aki minden vonatkozásban tökéletes ember volt, közel ezer esztendő óta mint igazi apostolunk és atyánk, mint a legkiválóbb katolikus uralkodó és mint a katolikus egyház nagy szentje él szüntelen a magyar nemzet köztudatában, amit ebben az Emlékkönyvben történettudósaink színe-java a rendelkezésre álló hazai és külföldi történelmi források alapján tudományosan is alátámaszt és megerősít.¹

Álmos és Árpád vezérek nemes sarja, Géza fejedelem és Sarolta halhatatlan fia volt Szent István,² aki a X. század második felében (969 táján) az ősi Esztergom várában született,³ ahova azóta vallásos és hazafias áhítattal zarándokol a magyar, hogy mártiréletében vigasztalást, erőt, bátorságot és irányítást nyerjen.

I.

A középtermetű, életerős férfiúnak, nemzete apostolának és atyjának valóban királyi alakjáról műveltség, komolyság és életbölcse ség, szívjóság, erélyesség és bátorság, mély vallásosság és nemzetének lángoló szeretete tükröződik vissza : minden vonatkozásban t ö k é l e t e s e m b e r.

Műveltsége a nyugati uralkodókéval vetekedett, sőt sok tekintetben felül is múlta azt. Komolysága szinte közmondásos volt. Ritkán látták nevetni.⁴ A nagy király, aki vallási, kulturális, politikai, társadalmi és gazdasági szempontból egy egész nemzet életét akarta átalakítani, országát pedig hosszú évezredekre megalapozni, felépíteni és megszervezni, csodálatos bölcse séggel végezte sorsdöntő munkáját és mindig helyesen választotta meg hozzá munkatársait.⁵

¹ A Szent István-Emlékkönyvben foglalt tanulmányokra való utalás mellőzésével csupán az alábbkövetkező forrásokra hivatkozunk.

² Szent István nagyobb legendája, V. fej.; Hartvik : Szent István élete, V. fej.

³ Szent István kisebb legendája, III. fej.; Hartvik : Szent István élete, V. fej.

⁴ Hartvik : Szent István élete, XVIII. fej.

⁵ Hartvik : Szent István élete, XVI. fej.

Szent István ezüst mellszobra.

Tudta jól, hogy a nagy építő és szervező munkához tartós békére van szüksége. Ezért jó s á g o s b é k e f e j e d e l e m akart lenni, aki a nemzet vezetőivel a közös vér, a külföldi udvarokkal (Itália, Franciaország, Belgium, Németország, Cseh- és Lengyelország, Bizánc stb.), valamint az Apostoli Szentszékkal pedig főképpen a katolikus hit alapján keresett és talált barátságos viszonyt és iparkodott azt fenntartani.¹ Ezt a jó viszonyt különben a rokonsági kötelékeken kívül latin nyelvismerete és utolérhetetlen vendégszeretete, gazdasági vonatkozásban pedig Európa legtöbb országában elterjedt kitűnő pénze is nagyban előmozdította. Nagy építő és szervező munkájában Szent István nemcsak a hittérítőket, hanem a hozzánk bevándorolt idegeneket, valamint a honfoglaláskor itt talált lakosokat is iparkodott beállítani. Az idegeneket különösen megbecsülte; soknak közülök magyar polgárjogot adott; ezzel és nagy kiváltságokkal a magyarság javára hazánkhoz kötötte őket,² úgy hogy nehéz időkben reájuk is támaszkodhatott.

Azonban a bölcs király szívjóságát és megbocsátó nagylelkűségét³ az igazságosságra támaszkodó erélyességgel,⁴ békeszeretetét pedig bátorsággal és ritka hadvezéri tehetséggel párosította befelé és kifelé.⁵

Szent István vallásos hazafi és hazafias katolikus volt. Mint észszerűen vallásos ember, nemcsak elméletileg fogadta el az Istentől kinyilatkoztatott hit- és erkölcsi igazságokat, hanem gyakorlatilag is: tehát azok szerint rendezte be magán-, családi és nyilvános életét. Mikor még gyermek volt, az őt megkeresztelő Szent Adalbert és Deodatus irányítása mellett⁶ kezdte keresni az Istent és azt cselekedte, ami kedves volt az Úr színe előtt. Nehezebb munkájára, súlyos, vagy éppen sorsdöntő vállalkozásaira mindig imádsággal készült; a sikert pedig ugyancsak imádsággal és jócselekedetekkel köszönte meg Istennek. Hitves-társával szent életet élt, fiának, Imre hercegnek, trónja várományosának nevelését a bölcs és szentéletű bencés szerzetesre: Gellértre bízta, de szóval és példával maga is nagyban előmozdította. A Boldogasszony ünnepén és oltalma alatt tanácskozott a főpapokkal és országnagyokkal.⁷ Királyi gondjait rendszerint minden évben Szent Márton-apátság templomában tette Isten elé.⁸ És mivel hitből és szokokból tudta, hogy ugyanaz az Isten tűzte ki a nemzetek célját és intézi gondviselésével azok sorsát, aki az embert a mulandó földi léten keresztül az örök célra rendelte: nemzete javára csodálatos harmóniában gyakorolta mély, meggyőződéses katolikus vallását soha senkitől felül nem múlt magyar hazafiságával. Tudta jól, hogy — mivel a nemzetet alkotó magyar polgároknak mindig

¹ Hartvik: Szent István élete, VI. fej.

² Szent István Intelmei Imre herceghez, VI. fej.

³ Szent István kisebb legendája, IX. fej.; Hartvik: Szent István élete, XIX. fej.

⁴ Szent István kisebb legendája, VIII., IX. fej.; Hartvik: Szent István élete, XVI., XIX. fej.

⁵ Szent István nagyobb legendája, XIV. fej.; kisebb legendája, V., VII. fej.; Hartvik: Szent István élete, VI., XV. fej.

⁶ Szent István nagyobb legendája, V. fej.; Hartvik: Szent István élete, V. fej.

⁷ Szent Gellért élete, VIII. fej.

⁸ Szent István kisebb legendája, V. fej.; Hartvik: Szent István élete, VI. fej.

Nost h
 antez
 mouit
 exercitū
 sup ke
 an du
 cem bl
 ganoz
 et sla
 uorum que gentes loca
 naturali siti munuisti
 ma inhabitant. Unde etiam
 multis laboribus et bellis sud
 oribus prout ducem uix tace
 reuit et occidit. et inestimabi
 lem copiam thesaurorum et pa

pue mauro et gemmis ac p
 sis lapidibus accepit et locauit
 ibi unum proauum suū no
 mine zoltan qui postea here
 ditauit illas ptes transiluanas.
 et ideo uulgariter sic dici solet.
 Erceclui zoltan. Erat eni ille
 antiquissimus qui uixerat us
 qz tempa scti regis. et ideo uoluit
 ipm ee sup gentes opulentas.
 Ex hac itaqz gaza multiplici
 scs rex stephanus plurimu lo
 cupletatus. albenſe basilicā
 quam ipse fundauerat aureis
 altaribus. crucibus quoqz et ca
 libz. indumentis etiā pon

lesznek lelki igényei is — ezeket a lelki igényeket kielégítő, Istentől rendelt vallásra is mindig szüksége lesz a nemzetnek. Szüksége lesz pedig annál inkább, mert ahol nincs ilyen vallásosság, ott nem lehet igazi szabadság, hiszen «saját gonoszsága fogja meg az istentelent, és tulajdon bűneinek köteleibe keveredik»;¹ ahol nincs ilyen vallásosság, ott nem lehetnek tiszta erkölcsök; ott a bomlás jelei mutatkoznak az egyén, a család és az azokból összetevődő nemzet életében. Istentől rendelt vallás nélkül nincs értelme a jogi és erkölcsi törvényeknek; nincs értelme a házasság egységének és felbonthatatlanságának, a hitvestársi hűségnek, a szülői köteleességeknek, a gyermeki engedelmességnek; nincs értelme a polgári köteleességek teljesítésének a társadalommal és a hazával szemben, mert ilyen vallás nélkül mindezek csak a velünk egyenlő emberek akarata, nem pedig a felettünk levő és a teremtes jogán rajtunk uralkodó Isten parancsára vezethetők vissza. Azért a szent király, mint igazán vallásos ember, nemcsak magán-, családi és nyilvános életében, hanem a magyar nemzet életében is először Isten országát kereste és az Ő igazságát, jól tudván, hogy azután a földi javakat is bízvást remélheti Attól, aki az összehasonlíthatatlanul nagyobb értékű természetfeletti adományait is bőkezűen osztogatja a jóakarátú embereknek.²

Azért iparkodott behatolni korának tudományaiba,³ hogy minél jobban megismerje az Istent és hogy minél jobban megerősödjék a katolikus hitben, amely észszerű engedelmisség a kinyilatkoztató Istennel szemben mindannak elfogadására, amit kinyilatkoztat. Ezért gyakorolta magán-, családi és nyilvános életében főképp azokat az erényeket, amelyek uralkodói köteleességeivel legjobban megegyeztek; ezért volt magán- és családi élete a keresztény magyar ember, illetőleg a keresztény magyar család, nyilvános élete pedig nemcsak a magyar, hanem általában a keresztény uralkodók életének mintaképe.

II.

Mint igazi apostol és nemzetének Európa keresztény népei között való fennmaradásáért aggódó atyja, legnagyobbbrészt még pogány nemzetét olyanformán buzdította a katolikus hit felvételére, mint egykor szent Remigius püspök a megtérő Klodvigot: «Adora, quod incendisti; incende, quod adorasti!» S a nemzet megtérítésével a legdrágább kincset és örökséget: a katolikus hitet és Isten fiainak szabadságát⁴ adta a magyarnak. Bár ugyanis őseink a honfoglalás előtt a körülöttük lakó népek, valamint bizánci hittérítők útján, a honfoglalás után pedig az új hazában talált hívektől,⁵ továbbá — kivált Géza fejedelem alatt — Szent Adalbert és más

¹ Péld., 5, 22.

² Máté, 6, 33.

³ Szent István kisebb legendája, III. fej.; Hartvik: Szent István élete, V. fej.

⁴ Róm., 8, 21.

⁵ Piligrim püspök levele a magyarok megtéréséről VII. Benedek pápához (974-ben).

külföldi hittérítők tanításából is¹ megismerkedtek a katolikus vallással: a magyarok megtérítése és a római orientáció,² a katolikus egyházi szervezetek (érsekségek, püspökségek, káptalanok, főesperességek, plébániák, továbbá apátságok és egyéb monostorok) megalapítása,³ olyan fejedelmi dotálása, hogy abból nagyjavadalmasaink a haza védelmére, a szegények gyámolítására s a tudományok művelésére is tudtak áldozni, végül királyi hitvesével, Gizellával együtt azoknak és a templomoknak gazdag felszerelése⁴ mégis úgyszólván teljesen Szent István érdeme, noha ő maga inkább csak példájával hirdette az igaz hitet, amelyet azután támogatásával lángbuzgó bencés és világi papok terjesztettek el a honfoglaló magyarok között.⁵

Szent István azonban a katolikus hit befogadása és terjesztése, valamint a katolikus egyházi szervezetek megalapítása mellett is igazi magyar maradt. Ezért gondosan vigyázott, hogy a magyar katolikus egyházi szervezetek — természetesen az Apostoli Szentszék jogainak csorbítása nélkül — mindig függetlenek legyenek a hasonló külföldi szervezetektől, de jóviszonyt tartsanak fenn velük. Viszont, mint meggyőződéses katolikus ember, egyházának szabadságát tiszteletben tartotta.⁶ Ezért a középkori katolikus fejedelmek példájára csak úgy avatkozott a katolikus egyház ügyeibe, mint Istentől rendelt király s az egyház született védője, aki annak tekintélyét mindig elismerte és hangoztatta s aki egyházszerkezeti intézkedéseit az Apostoli Szentszékekkel jóváhagyatta.⁷

III.

A nagy népvándorlások folyamán a Kárpátok medencéjében a magyar honfoglalás előtt megtelepedett pogány népek pusztulásából Szent István megértette, hogy nemzetét és országát a szomszéd keresztény népek és országok között csupán a kereszténység tarthatja fenn. Ezért, mint k a t o l i k u s u r a l k o d ó, a Kárpátok medencéjében a keresztény királyság alapelvei, vagyis az igazság, igazságosság és Isten törvényei alapján szervezte meg és kormányozta országát, mert megértette, hogy *i u s t i t i a r e g n o r u m f u n d a m e n t u m*, és mert tudta, hogy az államok is Isten akaratából jönnek létre,⁸ tehát Isten akarata szerint kell őket kormányozni, amint ezt az akarata az íratlan természetjog és a Krisztus egyházára bízott kinyilatkoztatás útján megismerhető pozitív isteni jog megmutatja. «Nincs ugyanis hatalom, csak az Istentől»,⁹ aki maga mondja:

¹ Szent István nagyobb legendája, II., IV. fej.; Hartvik: Szent István élete, III. IV. fej.

² Szent István nagyobb legendája, VI., VII. fej.; Hartvik: Szent István élete, VI., VII. fej.

³ Szent István nagyobb legendája, VIII. fej.

⁴ Szent István nagyobb legendája, X., XI. fej.; kisebb legendája, VI. fej.; Hartvik: Szent István élete, X., XVII. fej.

⁵ Szent István nagyobb legendája, XI. fej.; Hartvik: Szent István élete, XIII. fej.

⁶ Szent István Intelmei Imre herceghez, II. fej.

⁷ Szent István nagyobb legendája, VIII. fej.; kisebb legendája, VII. fej.; Hartvik: Szent István élete, VIII., IX. fej.

⁸ Szent István Intelmei Imre herceghez, előszó.

⁹ Róm., 13, 1.

«Per me reges regnant et legum conditores iusta decernunt».¹ Ezért volt olyan nagy hatással Szent István kormányzására, törvényeire és okleveleire a katolikus egyház hit- és erkölcsi tanítása, valamint a kánonjog és ennek közvetítésével a római jog kivált az egyházra, a papságra, a katolikus vallásra és a hitéletre vonatkozóan.

Szent István keresztény államszervezetében egymástól elválaszthatatlanul összeforrt a keresztény vallásosság és a magyar hazafiság; a katolikus egyház és a magyar állam; az uralkodó és a nemzet. Ez a szerencsés összefogás biztosítja a haza fennmaradását. Mint a haza sorsáért aggódó, magyar katolikus uralkodó, ezért ragad Szent István kardot és — bár sajgó szívvel — belemegy a testvérháborúba is, mikor alattvalói és atyjafiai a középponti hatalom és a kereszténység ellen fellázadnak.²

A keresztény elveken nyugvó független magyar középponti hatalom biztosítása és megerősítése végett, meg azért is, hogy a római-német császár hűbérese ne legyen, hanem hogy országának és királyi hatalmának függetlenségét az egész keresztény világ elismerje, végül azért, hogy országa a pogány és keresztény ellenségekkel szemben egyaránt mindig védelmet találjon: az akkori szokás mellőzésével nem a római-német császártól, hanem II. Szilveszter pápától kért és kapott 1000-ben koronát, amellyel azóta alkotmányunk szerint az esztergomi érsekek koronázzák a törvényes magyar királyokat.

A koronázás minálunk nemcsak egyházi szertartás, hanem egyben a legjelentősebb magyar közjogi aktus is, amely által a megkoronázott uralkodó teljes királyi hatalmat nyer. Szent István vére a szent koronán keresztül a koronázás által a legfőbb hatalom birtokosa lett utódaiban is, akik nem a pogány ősökre, hanem mindig a szent királyra vezették vissza és tőle származtatták királyi jogaikat. Mikor pedig ez a vér 1301-ben III. Endre királyunkkal kihal: Szent István koronája a nemzet felfogása szerint mintegy tovább viszi a szent király vérének jogfolytonosságát; szimbolikusan egyesíti a királyt és a nemzetet; magában foglalja, meg személyesíti és közvetíti az összes alkotmányos jogokat, amelyeknek ősforrása az Isten, amint ezt a szent koronán levő ikónok is jelképezik. Ezért a magyar nemzet csak akkor ismeri el uralkodóját teljes jogú királynak, ha Szent István koronájával koronázták meg. A szent korona, amely most két különböző: latin (II. Szilveszter-féle) és görög (Dukász Mihály-féle) részből áll, szépen szimbolizálja Krisztus egyházának egyetemességét és mutatja hazánk középponti helyzetét nyugat és kelet között, de bizonyítja mindkettőtől való függetlenségét is.

Am a szent király nemcsak megalapította, hanem keresztény alapon legott meg is szervezte és szilárdította királyságát. Elsősorban minden erejével azon volt, hogy a nomád magyart állandó letelepedésre szoktassa.

¹ Prov., 8, 15.

² Szent István nagyobb legendája, VI. fej.;

kisebb legendája, V. fej.; Hartvik: Szent István élete, VI. fej.

Ezt azzal is iparkodott előmozdítani, hogy minden tíz faluval közös templomot építtetett és elrendelte, hogy vasárnapokon a betegek, a füstörzők és az apró gyermekek kivételével mindenki ott legyen az istentiszteleten. Ilyenformán az állattenyésztő magyarok marháikkal legfőlebb háromnapos járóföldre távozhattak el a közös templomtól. Mozgásuk tehát szűkebb körre korlátozódott, úgy hogy azután lassan letelepedtek. A templomok, valamint a monostorok közelében csakhamar községek keletkeztek, amelyek gyakran azok védőszentjének nevét vették fel és tartották meg napjainkig.

A már letelepedett magyart azután a káptalani és kolostori iskolák segítségével, a földművelés rendszeresítésével és az ipar elterjesztésével nyugati kultúrára nevelte a szent király. Ebben a nemzetnevelésben leginkább a hittérítő világi papok, bencés papok és szerzetesek, valamint a külföldről hozzánk áttelepedett vendégek voltak kitűnő munkatársai.

Mint a keresztény uralkodók mintaképe, Szent István király fiához, Imre herceghez intézett Intelmeivel együtt három könyvből álló törvényeiben, amelyeket a Szentháromság egy Isten nevében kezd, a legelső helyet az apostoli katolikus hitnek adja; fiát, Imre herceget pedig meghatóan buzdítja, hogy ha majd trónra lép, a katolikus hit dolgában jó példát adjon alattvalóinak.¹ Kiemeli a katolikus egyház méltóságát; védelmébe veszi annak szolgálóit (a püspököket, papokat és szerzeteseket), intézményeit (érsekségek, püspökségek, káptalanok, apátságok, monostorok, templomok stb.), törvényeit (amilyenek a vasárnap megülnése, a bűjtők megtartása, a haldoklók gyónása, a papság tisztelete, a polgárok személyes szabadsága, kinek-kinek saját vagyonával való szabad rendelkezési joga, az özvegyek és árvák védelme, a súlyos büntettek, mint az emberölés, a hitvesgyilkosság, a karddal való sértés, a hamis eskü, a hamis vád, a lopás, a gyújtogatás, a más házára való törés, a nőrablás, a szolganőkkal való paráználkodás stb. büntetése),² továbbá jogait, szabadságát és vagyonát. A szent király ugyanis belátta, hogy az állam életében nem elég a polgárok szellemi, testi és anyagi szükségleteit kulturális, társadalmi, gazdasági és szeretetintézkedésekkel kielégíteni, hanem elsősorban azok lelki szükségleteinek kielégítését kell biztosítani, hogy már itt a földön is boldog lehessen a testből és lélekből álló ember.

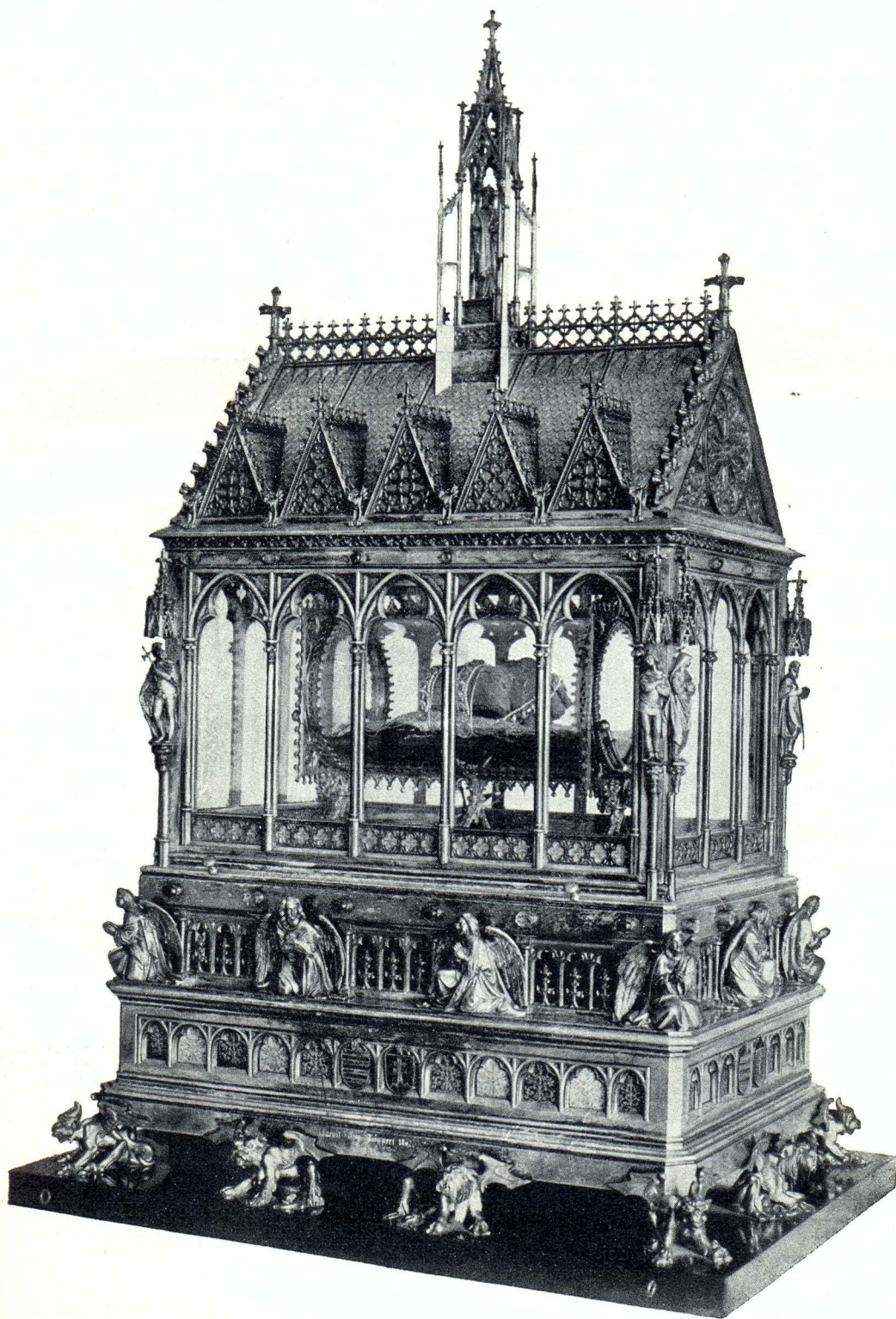
Fiának és koronája várományosának ezeken kívül — bizonyára Szent Gellértől sugalmazott örökszép Intelmeiben — lelkére köti az országnagyok tiszteletét, a türelem és igazságosság erényeit, a tanácskérést, az ősök és hagyományaik követését, a külföldi vendégek befogadását és megbecsülését, továbbá az imádságot, a kegyességet, az irgalmasságot és sok más erényt, végül pedig a tisztaságot.³

Az igazság és igazságosság szelleme hatja át Szent István nagyszerű gazdasági, honvédelmi, közigazgatási és bíraskodási intézményét: a vár-

¹ Szent István Intelmei Imre herceghez, I. fej.

² Szent István nagyobb legendája, IX. fej.

³ IV—X. fej.

A Szent Jobb mai mai kettős foglalatában.

megyerendszert is, amely nehéz időkben nem egyszer sorsdöntő szerepet vitt a nemzet ezeréves alkotmányos életében. Szent István nagysága nem hódításokban, hanem abban van, hogy nemcsak megtartja, hanem évezredekre megszervezi és megszilárdítja azt, ami van. Fajszeretete pedig abban mutatkozik legszebben, hogy amikor apostoli buzgósággal és nemzete fennmaradásának biztosítását célzó bölcs intézkedésekkel felvétette vele az új vallást, és amikor az új hazában a keresztény nyugat szellemében a legnagyobb gazdasági és alkotmányjogi reformokat hajtotta végre: nemzetével együtt megmaradt magyarnak, aki egyébként kegyelettel ragaszkodik őseink nyelvéhez, szokásaihoz, hagyományaihoz,¹ s aki bel- és külpolitikájában egyaránt magyarnak nevelte a nemzetet, amelynek függetlenségét, ha kellett, fegyverrel is megvédte.

Keresztény magyar királyságát állandósítani kívánta, mikor nagszerű testi, szellemi és lelki tulajdonságai címén valóban nagyra hivatott szentéletű fiát, Imre herceget, a bölcs Szent Gellérttel ebben a szellemben nevelteti² és neki, mint remélt utódjának, az államkormányzati bölcsesség gyönyörű tanítását adja halhatatlan Intelmeiben, amelyek azóta is a magyar Corpus Juris legelején ékeskednek. Ezt akarja állandósítani és az idők végéig biztosítani, mikor minden vonatkozásban kiváló fiának korai és tragikus elhúnyta miatt fiörökös nélkül maradván, kilencszáz esztendővel ezelőtt, Nagyboldogasszony ünnepén, boldog halála napján, mintegy testamentumképen Máriának, a Magyarok Nagyasszonyának ajánlotta fel koronájával együtt az egész országot,³ amit olyan szépen fejez ki az esztergomi bazilika XIII. századból származó porta speciosájának latin felírása: *Suscipe, Virgo Pia, Mea Regna Regenda, Maria.*

Az Isten csodálatos módon mind a mai napig épségben megőrizte a szent király áldott jobbát, amellyel ezt a legnagyobb áldozatot meghozta, amellyel szigorúan, de mindig igazságosan kormányozta nemzetét, amely csak az igazság védelmében rántott kardot akár belső, akár külső ellenség visszaverésére. Épségben megőrizte az Úr azt a szent jobbot, amely annyiszor kulcsolódott imára a nemzetért, amely fejedelmi bőkezűséggel osztogatta ajándékait a különböző vallásos és szeretet-intézményeknek, alamizsnáit a szegényeknek, mert tudta, hogy az a leggyümölcsözőbb pénzelhelyezés, mikor az ember az egyház és a szegények képében magának Krisztusnak hitelez;⁴ mikor odaadja, amit úgysem tudna magának megtartani, hogy elnyerje, amit nem lehet elveszítenie; mikor mulandó javakat ad, hogy soha el nem múló örökséget szerezzen.

¹ Szent István Intelmei Imre hercegehez, VIII. fej.

² Szent Gellért élete, IX. fej.

³ Szent István nagyobb legendája, XI. fej.;

Hartvik: Szent István élete, XII., XIX. fej.

⁴ Szent István nagyobb legendája, XII., XIII., XV. fej.; Hartvik Szent István élete, XIV. fej.

IV.

Ha Isten annyira kitüntette szolgáját, hogy áldott jobbát már itt a földön megoltalmazta az enyészettől ; ha az egyház istenes élete és csodái alapján¹ Szent László király buzgólkodására Imre herceggel és Gellérttel, a nagy teológus és vértanú püspökkel együtt már 1083-ban az összes európai királyok közül legelsőnek forma szerint is Szentjei közé iktatta²

Az esztergomi bazilika. (Fényképfelvétel.)

s ezáltal tiszteletét az egész keresztény világban egyetemessé tette : nem csoda, hogy a magyar nemzet is megbecsülte és megbecsüli szent királyát, akit halála után három évig gyászolt, s akinek tisztelete hosszú kilencszáz esztendő folyamán — ha néha ellankadt is — egészen meg nem szűnt soha, hanem kisebb-nagyobb mértékben mindig megvolt városainkban, közsé-

¹ Szent István nagyobb legendája, XIV. fej. ; kisebb legendája, VII., X. fej. ; Hartvik : Szent István élete, XV., XIX—XXIII. fej.

² Szent István kisebb legendája, X. fej. : Hartvik : Szent István élete, XX. fej.

geinkben és szíveinkben. Valóban igaza van az Írásnak: «Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt, quasi stellae in perpetuas aeternitates».¹ Ennek fényes bizonyítéka, hogy a szentjebben és egyéb ereklyéin, ünnepein, miséin és legendáin kívül szinte megszámlálhatatlan monostor, templom, kápolna, oltár, kehely, miseruha, továbbá igen sok szobor, kép, zászló, harang, egyházi ének és ima, nemkülönben számos vallásos és tudományos egyesület, intézet, alapítvány, végül sok helység, tér, utca, világi költemény, színmű és keresztnév őrzi a szent király emlékét. Benne a szent elválaszthatatlan a királytól. Ezért nevezték mindig «szentkirály»-nak s ábrázolták is ilyennek; ezért a XVI. századig szinte profanizálásnak tartották volna a szent királlyal a világi költészetben foglalkozni.

A nemzetnek a szent király iránt érzett és soha meg nem szűnő tiszteletéből megérthető, hogy mióta a szentjebbet Budán őrzik, kedvéért előkelőségeink közül sokan átköltöztek annak őrzési helyére, az ország fővárosába, amelynek utcáin minden esztendőben legfőbb egyházi és világi előkelőségeink és az egész nemzet jelenlétében, egyházi liturgiával, fényes diadalmenetben körülhordozzák a szentjebbet, mert mi magyarok szent királyunk tiszteletét is az Istenre vezetjük vissza, akinek kegyelmét magasztaljuk s ajándékait köszönjük szentjeinkben. Szent királyunk ilyen tiszteletével tehát semmit sem vonunk el Isten imádásából, sem ezt azzal össze nem keverjük, mert, mint Szent Ágoston nagy királyunk védőszentjéről, az egyház legelső vértanújáról olyan igazán mondotta: «Non enim nos aram fecimus Stephano, sed de reliquiis Stephani aram Deo!»² Azonban szent királyunk tiszteletének és mostani jubileumi ünnepségeinek csak akkor van igazi értelme, ha ezt a tiszteletet nem csupán most a jubileum alkalmából és nem is csak évente egyszer-kétszer gyakoroljuk, hanem állandósítjuk és ha Szent István vallásos és hazafias erényeit nemcsak magasztaljuk, hanem utánozni, követni is iparkodunk őket. Mert aki csak dícséri egyházunk és hazánk nagyjait, de nem követi őket, annak dícsérete nem lehet igazán komoly és őszinte, annak meg kellene szívlelnie, amit idevonatkozóan Szent Krizosztomos mond: «Aut imitari debet, si laudat; aut laudare non debet, si imitari detrectat».³

V.

Válságos időkben alapította, szervezte és szilárdította meg első szent királyunk a magyar hazát és mentette meg a kalandozó rokonnépek sorsától a nemzetet. Ezer esztendő viszontagságai között, valahányszor veszelemben forgott a vallás és a haza, mindig Szent Istvánhoz folyamodott magyar nemzetünk. A szent király pedig hathatós közbenjárásával Istennél mind a mai napig szüntelen támogatta és támogatja a nemzetet, amiként egykor támogatta Isten választott népét a nagy Jeremiás próféta, akiről

¹ Dan. 12, 3.

² Sermo 318.

³ Sermo de martyribus.

az Írás olyan szépen mondja : «Hic est enim fratrum amator, qui multum orat pro populo et universa sancta civitate Jerusalem».¹

A szent király Isten és a haza ügyét bölcsességgel és jósággal, igazságossággal és erélyességgel, imádságos lélekkel és mély vallásossággal, példaadó lelkiismeretességgel, hihetetlen áldozatkészséggel és önmegtagadással, nemzetének rajongó szeretetével és Isten akaratán való megnyugvással szolgálta szüntelen. Róla sem hazai, sem külföldi történelmi forrásaink nemcsak semmi rosszat nem mondanak, hanem, mint minden vonatkozásban tökéletes embert, mint nemzetének igazi apostolát és atyját, mint a közép-

Szent István ereklyetartója a bécsi Szent István-dómban.

kor legismertebb, legnépszerűbb és legtekintélyesebb katolikus uralkodóját, egyházának pedig nagy szentjét mutatják be mind a közeli szomszéd, mind a távolabb lakó népek között.² Szent István valóban világviszonylatban is egyike volt a legkiválóbb uralkodóknak, a magyar történelemnek pedig senkitől felül nem múlt legnagyobb alakja, aki nemzetét a szent hit útján a földi és örök célra vezérelte.

A szent király imádságos lélekkel, igazságossággal és szeretettel összefogta a nemzetet és a királyt, összefogta az államot és a magyar egyházat és mind a négyet Istenbe kapcsolta bele, mert az idők végéig fennmaradó katolikus egyházzal és az örök Istennel való szoros kapcsolattól remélte

¹ II. Machab., 15, 14.

² Szent István nagyobb legendája, VIII. fej.

nemzete és országa fennmaradását. Ez a nagy összefogás nemzetünk és országunk eddigi fennmaradásának oka, ez jövőnk életünk záloga. Amíg ezt a négyet romboló kezek szét nem választották, addig Szent István emléke elevenen élt a magyarban, addig vallásos, hatalmas és boldog volt a nemzet. Viszont, mikor ezt a négyet többé-kevésbé szétválasztották, legott elhalványodott a szent király képe a magyarban, de hanyatlani kezdett a nemzet vallásossága és hatalma, s ezért megfogyatkozott boldogsága is. Amint győzelmük esetén végpusztulásba döntötték volna hazánkat azok, akik a szent király ellen pártot ütöttek: éppen úgy végromlással fenyegetik országunkat azok is, akik napjainkban ezeréves alkotásaiban támadják a nagy királyt, mert az a nemzet, amely saját dicsőséges múltját megtagadja, megpecsételte sorsát.

A nagy jubileumon az a leghőbb óhaja minden a hazáért aggódó magyarnak: Vajha nemzetünk Szent Istvánnak soha nem lankadó tiszteletében követné Krisztus egyházát, amely mindig híven megőrizte és megőrzi nagy szentjének emlékét, mert hiszi és vallja, hogy: «iusti autem in perpetuum vivent».
